

УДК 347.957:347.932(477)

Р.Ф. Гонгало, канд. юрид. наук, доцент, доцент
 Національний університет «Одеська юридична академія»
 Кафедра цивільного процесу
 вул. Піонерська, 9, Одеса, 65009, Україна

ТЕРМІН КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ

Проблема часу в цивільному праві ще не досліджена в повному обсязі. Це призводить до ускладнення встановлення та застосування всіх видів параметрів функціонування цивільних правовідносин, в тому числі строків.

Строки в цивільному процесі відіграють важливу роль не лише в контексті своєчасного здійснення судочинства з мінімальними втратами часу, але й, на нашу думку, є визначальними категоріями при забезпеченні гарантій здійснення суб'єктами цивільних процесуальних відносин суб'єктивних процесуальних прав і виконанні покладених на них цивільних процесуальних обов'язків. Тож є вкрай важливим однакове розуміння суті і значення процесуальних строків.

Ключові слова: цивільний процес, касаційне оскарження, строки, суб'єкти, термін.

Постановка проблеми. Реформування судової системи України і прийняття 7 липня 2010 року нового Закону України «Про судоустрій та статус суддів» № 2453-VI (далі – Закон) суттєво вплинули на цивільне судочинство України взагалі та на касаційне провадження в цивільному процесі зокрема.

Досягнення справедливого судочинства та належний захист прав і свобод людини у цивільному процесі є можливим лише за наявності досконалого цивільного процесуального законодавства.

Динамічні зміни, що відбулися в усіх сферах суспільного життя протягом останніх десятиріч, в тому числі й проголошення Україною стратегічного курсу на інтеграцію до Європейського Союзу, обумовили необхідність суттєвого реформування національної судової системи та адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовими проблемами перегляду судових рішень у науці цивільного процесуального права займалися такі вчені, як: І. В. Андронов, Н. Ю. Голубєва, К. В. Гусаров, О. Захарова, Я. П. Зейкан, Н. О. Зражевська, І. О. Колотілова, В. В. Комаров, В. В. Кривенко, Д. Лупеник, Р. М. Мінченко, Ю. Навроцька, А. Л. Ривлін, З. Ромовська, О. А. Тимошенко, Г. П. Тимченко, П. Я. Трубников, С. Я. Фурса, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, Д. Ю. Цихоня, М. Є. Червинська, П. І. Шевчук, А. Ярема, М. М. Ясинко та інші.

Проте, в наукових роботах зазначених науковців проблематика розвитку та функціонування касаційного провадження в цивільному процесі має загальний характер дослідження в контексті аналізу теоретичних та практичних аспектів цивільного процесу. Наукові розробки вказаних вчених переважно відображають особливості цивільного процесу в цілому, зосереджуючи увагу на касаційному провадженні як на окремому інституті цивільного процесу, що не розкриває касаційне провадження як багатогранне явище, що знаходиться в стані взаємозв'язку, взаємовпливу та взаємодії з іншими стадіями цивільного процесу.

Мета статті. Метою дослідження є розгляд процесуального механізму оскарження судових рішень, ухвалених судами першої інстанції, дослідження терміну касаційного оскарження і порядку подачі касаційної скарги, підготовка справи до судового розгляду, порядок розгляду справи в суді касаційної інстанції та підстави до скасування судових рішень судом касаційної інстанції.

Виклад основного матеріалу. За сучасних умов спостерігається зростання кола суспільних відносин, що регулюються цивільним правом та, відповідно, розширення меж цивільно-правового регулювання діяльності, що складається в різних сферах суспільного життя. Характерною особливістю цивільних правовідносин є те, що вони виникають,

тривають, змінюються та припиняються у часі. Проблема часу в цивільному праві ще не досліджена в повному обсязі. Це призводить до ускладнення встановлення та застосування всіх видів параметрів функціонування цивільних правовідносин, в тому числі строків.

При класифікації цивільно-правових строків можна брати за основу різні підстави [1]: способи їх встановлення, тривалість, способи відліку, призначення та інші.

За способами встановлення розрізняють строки:

- 1) встановлені у законах (наприклад, за ст. 43 ЦК України фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування;
- 2) встановлені у підзаконних нормативно-правових актах (наприклад, у Постанові Ради Міністрів УРСР «Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Україні») поряд з іншими вимогами встановлені строки проживання у населеному пункті, необхідні для взяття на облік [2];
- 3) встановлені адміністративними актами (наприклад, місячним планом перевезення вантажів визначається строк дії зобов'язання залізниці з надання перевізних засобів, а вантажовідправника – з пред'явлення вантажів до перевезення протягом календарного місяця);
- 4) встановлені рішеннями суду (наприклад, за рішенням суду дається відстрочення виселення наймача з жилої площі на три місяці);
- 5) встановлені іншими органами, на які державою покладені функції по захисту суб'єктивних цивільних прав;
- 6) встановлені угодами, договорами учасників цивільних правовідносин [3, 162].

Основне призначення строків здійснення цивільних прав полягає у забезпеченні управомоченим особам реальних можливостей використання існуючих у них прав. Строки захисту, в свою чергу, встановлені для відновлення порушеного права.

За даним критерієм строки поділяються на: строки здійснення цивільних прав; строки виконання цивільних обов'язків; строки захисту цивільних прав.

Під строками здійснення цивільних прав слід розуміти строки, протягом яких уповноважений суб'єкт має право (а іноді і зобов'язаний) власноруч реалізувати належне йому право або вимагати здійснення певних дій з реалізації свого права безпосередньо від зобов'язаної особи. До строків здійснення цивільних прав, на думку З. Ромовської, належать: строки здійснення даного суб'єктивного права; присікальні строки; гарантійні строки; претензійні строки [4, 276].

Під строками захисту цивільних прав розуміють строки, надані вповноваженій особі для звернення до компетентних державних або громадських органів з вимогою примусового здійснення та захисту свого права. Такими є строки позовної давності [5, 14].

Відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка згідно з частиною першою статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства України, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків.

Строки в цивільному процесі відіграють важливу роль не лише в контексті своєчасного здійснення судочинства з мінімальними втратами часу, але й, на нашу думку, є визначальними категоріями при забезпеченні гарантій здійснення суб'єктами цивільних процесуальних відносин суб'єктивних процесуальних прав і виконанні покладених на них цивільних процесуальних обов'язків. Тож є вкрай важливим однакове розуміння суті і значення процесуальних строків [6, 142].

Поняття терміну взагалі можна назвати новим для цивільного права, бо традиційно воно не виділялося окремо, а розглядалося як складова частина строку. Однак, безумовно, справедливим є виділення самостійного поняття терміну, що визначається як момент у часі, з настанням якого пов'язується виникнення, зміна та припинення цивільних правовідносин.

Відповідно до ч. 3 ст. 251 строк та термін можуть бути визначені актами цивільного законодавства, правочином або рішенням суду. Неоднаковість строків, що регулюються цивільним правом, зумовлює потребу їх класифікації. Строки в цивільному праві групуються за різними критеріями [7, 184]:

За підставами (джерелами) встановлення строки (терміни), які визначаються:

– законом – це строки, що визначаються законодавчими органами в актах цивільного законодавства, тобто норми, які встановлюють такі строки (терміни), як правило, є імперативними [8, 173];

- договором – це строки, що визначаються сторонами в правочинах за їхнім бажанням, будь-якої тривалості, якщо інше не передбачено в законі;
- адміністративним актом;
- судовим строком – це строки, що встановлюються судом, господарським або третейським судом.

За ступенем самостійності учасників цивільних правовідносин:

- імперативні – що не підлягають зміні за згодою сторін (наприклад, скорочення строку позовної давності);
- диспозитивні – що визначаються за угодою сторін (наприклад, строк договору найму).

За розподілом обсягу прав і обов'язків строки за окремими періодами часу поділяють на:

- загальні (наприклад, річний строк дії договору – це загальний строк поставки продукції);
- окремі (місячні, квартальні визначають поставку окремих партій продукції до закінчення цих проміжків часу в межах загального строку).

Загальне значення для всіх інститутів цивільного права має поділ строків (термінів) та спосіб їх встановлення. Строк визначається періодом часу, що обчислюється роками, місяцями, тижнями, днями і годинами. Термін, встановлений законом, іншими правовими актами, правочином, угодою або таким, що призначається судом, найчастіше визначається календарною датою. Строк або термін можуть бути визначені також вказівкою на подію, яка обов'язково має настати, або моментом витребування кредитора. Найбільша визначеність у взаємовідносинах сторін досягається при позначенні термінів календарними датами. Останні можуть бути конкретизовані вказівкою на години і навіть хвилини, які приурочені до певної дати.

За правовими наслідками строки (терміни) поділяються на: правовстановлюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі.

Правовстановлюючі строки (терміни) – це строки (терміни), з якими пов'язане виникнення цивільних правовідносин або окремих прав та обов'язків. (Наприклад, відповідальність за невиконання або неналежне виконання договору поставки настає у формі відшкодування збитків і неустойки (штрафу або пені).

Правозмінюючі строки (терміни) – це строки (терміни), по закінченню яких одні права та обов'язки припиняються і виникають інші.

Правоприпиняючі (строки) терміни – це строки (терміни), з перебігом яких законодавець пов'язує припинення певних прав та обов'язків [9, 105].

Регулятивні цивільні правовідносини встановлюють строки здійснення цивільних прав та виконання обов'язків, а охоронні визначають строки захисту цивільних прав.

Строки здійснення цивільних прав та виконання обов'язків – це строки, протягом яких суб'єкти цивільних правовідносин можуть реалізовувати належні їм суб'єктивні права та виконувати обов'язки.

В юридичній літературі вказані строки поділяються на строки існування цивільних прав та присікальні (преклюдивні) строки.

До строків існування цивільних прав, зокрема, можна віднести авторське право. Так, відповідно до ч. 1 ст. 24 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», майнове авторське право діє протягом всього життя автора і 70 років після його смерті [10].

Присікальні (преклюзивні) строки – це строки (терміни) для реалізації суб’єктивних прав чи виконання обов’язків, у разі нездійснення яких у певний строк (термін) права та обов’язки припиняються. Припинення прав та обов’язків, обмежених присікальним (преклюзивним) строком, відбувається обов’язково із зазначенням строку (терміну) [11, 90].

Статтею 330-1 ЦПК України встановлений строк, протягом якого Вищий спеціалізований суд зобов'язаний розглянути касаційну скаргу.

У статті визначені строки перегляду судових рішень судом касаційної інстанції. Рішення суду першої інстанції може бути оскаржене в касаційному порядку лише після його перегляду в апеляційному порядку. При цьому не має значення, за їх апеляційними скаргами або за апеляційними скаргами інших осіб відбувся такий перегляд. Головним є те, що справа була предметом перегляду апеляційною інстанцією. Строк розгляду таких касаційних скарг встановлений тривалістю в один місяць [12, 182, 183].

Для перегляду в касаційному порядку деяких судових рішень (за ст. 208 ЦПК України вони включають рішення та ухвали), встановлений скорочений – п’ятнадцятиденний строк.

Зокрема, це рішення та ухвали суду першої інстанції щодо:

- 1) відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу або скасуванні судового наказу;
- 2) повернення заяви позивачеві (заявникові);
- 3) відмови у відкритті провадження у справі;
- 4) зупинення провадження у справі;
- 5) закриття провадження у справі;
- 6) залишення заяви без розгляду;
- 7) залишення заяви про перегляд заочного рішення без розгляду;
- 8) відхилення заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами;
- 9) видачі дубліката виконавчого листа;
- 10) відстрочки і розстрочки, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення;
- 11) звернення стягнення на грошові кошти, що знаходяться на рахунках;
- 12) заміни сторони виконавчого провадження;
- 13) визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;
- 14) рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби;
- 15) повороту виконання рішення суду;
- 16) відмови в поновленні втраченого судового провадження.

Перелічені рішення та ухвали суду першої інстанції у касаційному порядку переглядаються після їх перегляду у апеляційному порядку.

Таким чином, з вище викладеного можна дійти таких висновків, що в цивільному праві строк: є певним проміжком часу (термін – моментом (миттю)); має імперативне або диспозитивне встановлення чи закріплення; має тісний зв'язок з юридичними фактами (діями та подіями); встановлюється для упорядкування цивільного обігу, договірних зобов'язань та захисту порушених прав. Загальні часові параметри функціонування правовідносин визначаються передусім правовою нормою.

Поняття «строк», «термін», «давність», що відображають часові зв'язки, часто входять до змісту правових норм.

Питання про роль і місце строків у цивільних правовідносинах може розглядатися в різних аспектах:

- 1) як момент виникнення (початку) або припинення правовідносин;
- 2) як одна з умов, що означає їхній зміст;
- 3) як критерій оцінки правомірності поведінки суб'єктів з погляду її своєчасності.

Неоднозначними залишаються погляди вчених на питання віднесення строків (термінів) до дій чи подій. За своєю правовою природою строки належать до юридичних фактів, а саме – до подій, оскільки перебіг чи настання строку має об'єктивний характер і не за-

лежить від волі суб'єктів цивільних правовідносин [13, 293; 14, 279]. Цю думку поділяють більшість цивілістів [15, 138]. Зокрема, В. Грибанов у результаті дослідження та вивчення строків дійшов висновку, що юридичні строки займають самостійне місце поряд з юридичними подіями і юридичними діями і за своїм характером є дещо серединним між ними. У свою чергу, В. Луць вважає, що строки не можна віднести ні до дій, ні до подій, а також не може йтися, що вони займають самостійне місце в загальній системі юридичних фактів поряд з діями і подіями [16, 40]. Адже як форма час (строк) притаманний і тим, й іншим, тому виступаючи часовою формою, в якій відбуваються події і здійснюються дії (бездіяльність), строки породжують юридичні наслідки тільки у зв'язку з діями і подіями [17, 226].

Висновки. На підставі проведеного дослідження, вважаємо, що цінність суб'єктивного цивільного права полягає, насамперед, у можливості його здійснення, тобто коли фізична або юридична особа, реалізуючи закладені у нього правомочності, може отримати практичну допомогу у встановлений законом строк.

Список літератури

1. Алфьорова Т. Деякі питання класифікації строків у цивільному праві [Електронний ресурс] / Т. Алфьорова // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 5–9. – Режим доступу: file:///C:/Users/user/Downloads/FP_index.htm_2015_5_3.pdf
2. Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Україні [Електронний ресурс] : постанова Ради Міністрів УРСР від 11 грудня 1984 р. № 470. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/470-84-%D0%BF>
3. Харитонов Е. О. Гражданское право Украины : учебник / Е. О. Харитонов, Н. А. Саниахметова. – Х. : Одиссей, 2004. – С. 162.
4. Ромовська З. Українське цивільне право: загальна частина. Академічний курс : підручник / З. Ромовська. – К. : Атіка, 2005. – С. 276.
5. Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав / В. П. Грибанов. – М. : Рос. право, 1992. – С. 14 – 20.
6. Захарова О. Процесуальні строки як гарантія своєчасного розгляду цивільної справи / О. Захарова // Філософія права. – 2014. – № 4. – С. 142 – 146.
7. Гражданское право: Учебник / Под. ред. А.Г. Калпина, А.И. Масляева. – М. : Юрист, 2003. – Ч. 1. – С. 184.
8. Силенко Л. М. Цивільне право України : навч. посіб. / Л. М. Силенко. – К. : Алерта, 2004. – Ч. 1. – С. 173.
9. Красавчиков О. А. Организационные гражданско-правовые отношения: Антология уральской цивилистики. 1925-1989 / О. А. Красавчиков – М. : Статут, 2001. – С. 105.
10. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 181
11. Маріц Д.О. Загальна характеристика строків (термінів) та їх класифікація / Д. О. Маріц // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / ОНЮА, – О., 2007. – С. 90.
12. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар. / [Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovoi, В. В. Васильchenka, Н.Ю. Голубевої та ін.]. – 2-е вид. перероб. і доп. – Х. : Одисей, 2011. – С. 182-183.
13. Силенко Л. М. Цивільне право України : навч. посіб. / Л. М. Силенко. – К. : Алерта, 2004. – Ч. 1. – С. 293 ;
14. Гражданское право : учебник / под. ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М. : Проспект, 1998. – Ч. 1. – С. 279.
15. Грибанов В. П. Сроки в гражданском праве / В. П. Грибанов. – М. : Юрид. лит., 1967. – С. 138.
16. Луць В.В. Сроки в гражданских правоотношениях / В.В. Луць // Правоведение. – 1989. – № 1. – С. 40.
17. Бірюков І.А. Цивільне право України: Загальна частина / І. А. Бірюков, Ю. О. Заїка, В. М. Співак. – К. : Наук, думка, 2000. – С. 226.

Стаття надійшла 24.03. 2016 р.

Р.Ф. Гонгало, канд. юрид. наук, доцент, доцент
 Национальный университет «Одесская юридическая академия»
 Кафедра гражданского процесса
 ул. Пионерская, 9, Одесса, 65009, Украина

СРОК КАССАЦИОННОГО ОБЖАЛОВАНИЯ

Резюме

Проблема сроков в гражданском праве еще не исследована в полном объеме. Это приводит к осложнению установления и применению всех видов параметров функционирования гражданских правоотношений, в том числе сроков.

Основное назначение сроков осуществления гражданских прав заключается в обеспечении управомоченным лицам реальных возможностей использования существующих у них прав. Сроки защиты, в свою очередь, установлены для возобновления нарушенного права.

По данному критерию сроки разделяются на: сроки осуществления гражданских прав; сроки выполнения гражданских обязанностей; сроки защиты гражданских прав.

Под сроками осуществления гражданских прав следует понимать сроки, в течение которых уполномоченный субъект имеет право (а иногда и обязан) собственноручно реализовать должное ему право или требовать осуществления определенных действий для реализации своего права непосредственно от обязанного лица.

Сроки в гражданском процессе играют важную роль не только в контексте своевременного осуществления судопроизводства с минимальными потерями времени, но и являются определяющими категориями при обеспечении гарантий осуществления субъектами гражданских процессуальных отношений субъективных процессуальных прав и выполнении возложенных на них гражданских процессуальных обязанностей. Поэтому является крайне важным одинаковое понимание сути и значения процессуальных сроков.

Ключевые слова: гражданский процесс, кассационное обжалование, сроки, субъекты, срок.

R.F. Gongalo, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
National University «Odessa Law Academy»
the Department of Civil Process
Pionerskaya Street, 9, Odessa, 65009

THE TERM OF THE CASSATION APPEAL

Summary

The problem of the terms in civil law has not yet been fully studied. This leads to a complication of the establishment and application of all types of parameters of functioning in civil legal relations, including the terms.

The main purpose of terms of realization of the civil rights is to ensure to entitled persons the real opportunities to use their existing rights. Terms of protection, in turn, are set for the resumption of the violated right.

Based on this criterion the terms are divided into: terms of realization of the civil rights; terms of performance of the civil obligations; the terms of protection of the civil rights.

Under the terms of implementation of the civil rights must be understood the terms, during which the authorized subject has the right (and sometimes is obliged) to personally realize the right which is granted him or the right to require the implementation of specific actions for the implementation of their rights directly from the obliged person.

Terms in the civil proceedings have an important role not only in the context of the timely implementation of the legal proceedings with minimal loss of time, but are the determined categories in providing guarantees of the implementation of subjects of civil procedural relations their subjective procedural rights and fulfill their civil procedural obligations. It is therefore the common understanding of the nature and value procedural terms are highly important.

Key words: civil procedure, cassation appeal, terms, subjects, term.